

ZAMONAVIY TA'LIMDA TASVIRIY SAN'AT DARSLARINI TASHKIL ETISH MASALALARI TO'G'RSIDA

Lutfullayev Otabek Shokir o'g'li

Navoiy davlat pedagogika instituti magistranti

Annotatsiya: *Maqolada hozirgi kunda tasviriy san'at darslarida ishlatiladigan metod va usullar tahlil qilinib o'quvchida tasvirlash qobiliyatini oshirish uchun zarur tavsiyalar berilgan.*

Kalit so'zlar: *Dars jarayoni, innovatsiya, didaktika, texnologiya, grafik, dizayn, tasavvur.*

Аннотация: *В статье анализируются методы и приемы, используемые на уроках изобразительного искусства и даются необходимые рекомендации по совершенствованию способности ученика.*

Ключевые слова: *Учебный процесс, инновации, дидактика, технология, графика, дизайн, воображение.*

Annotation: *The article analyzes the methods and techniques used in the lessons of fine arts and provides the necessary recommendations for improving the student's ability.*

Key words: *Educational process, innovations, didactics, technology, graphics, design, imagination.*

Jahonda xalqaro tashkilotlar va rivojlangan davlatlar tomonidan qabul qilingan 2030 yilgacha mo'ljallangan ta'lim kontseptsiyasida "Bolalarning rivojlanishi, ta'lim olishini individual va tizimli ravishda olib borish juda muhim faoliyat" sifatida e'tirof etilib, sifatli ta'lim berish mexanizmlari ta'lim jarayoniga tadbiiq etilmoqda.

Jahon ta'lim va ilmiy tadqiqot muassasalarida tasviriy san'atni o'qitishda bolaga individual yondashuvni takomillashtirish, yangi texnologik mexanizmlarni qo'llash, topshiriqlar tizimini o'quvchining layoqatiga [4] mos taqsimlashning didaktik imkoniyatlaridan oqilona foydalanish, tasviriy san'at darslarida tabaqalashtirib o'qitish printsiplarini qo'llash bo'yicha ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Shu bilan birga bolaning ijodkorligini individual shakllantirish va rivojlantirishning didaktik ta'minotini shakllantirish, tasviriy san'atni o'qitish texnologiyalarini takomillashtirish, natyurmort janri kompozitsiyasi [5] va reproduktsiyalarni tahlil etish texnologiyalarini rivojlantirish, tasviriy san'atni rivojlantirishning strategik yo'nalishlarini aniqlash bo'yicha ilmiy tadqiqotlarga alohida e'tibor berilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 21 apreldagi "Tasviriy va amaliy san'at sohasi samaradorligini yanada oshirishga doir chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4688-sonli Farmoyishi, 2019 yil 12 martdagi "Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish va ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish bo'yicha 5 ta muhim tashabbus" dasturining birinchi tashabbusi "Yoshlarning musiqa, rassomlik, adabiyot, teatr va

san'atning boshqa turlariga qiziqishlarini oshirishga, iste'dodini yuzaga chiqarishga xizmat qiladi".

"Har qanday ishda ijodkorlik qobiliyatini tarbiyalash pedagogikaning asoslaridan biri bo'lib qoladi. Agar ijodiy mehnatga bo'lgan ehtiyoj shaxsning ajralmas mulkiga aylanmasa, u holda umumiy farovonlik va ish kunining tobora qisqarishi sharoitida odam to'yish, vayronagarchilik va ruhning falajlanishi xavf ostida qoladi. Daniil Andreev "Dunyo guli" [1].

Shaxsning ijodiy salohiyatini rivojlantirish erta bolalikdan, bola kattalar rahbarligida turli xil faoliyat turlarini, shu jumladan badiiy faoliyatni o'zlashtira boshlagan paytdan boshlab amalga oshirilishi kerak. Ijodkorlikni rivojlantirishda katta imkoniyatlar tasviriy faoliyat va birinchi navbatda rasm chizishni o'z ichiga oladi. Bolani hayot va san'atdagi go'zallikni qadrlashga, uni to'g'ri yaratishga o'rgatish uning ichki dunyosini ana shunday muhim fazilatlar bilan boyitish demakdir, ularsiz barkamol shaxs bo'lmaydi va bo'lishi ham mumkin emas. Insonning go'zallik olamiga, ijod olamiga yo'li oiladan, bog'chalardan boshlanadi. Bolada ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning muhim bosqichlaridan biri tasviriy san'atdir [2].

Innovatsion ta'lim texnologiyasi - bu ta'lim jarayonining samaradorligini oshirish va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning hozirgi tendentsiyalariga eng mos keladigan ta'lim faoliyati uchun shart-sharoitlarni yaratish uchun mavjud usullar va vositalarni qandaydir yangi yoki sifat jihatidan yaxshilashni o'z ichiga olgan ta'lim faoliyatini tashkil etish metodologiyasi [3].

Innovatsion texnologiya nima? - "innovatsiya" so'z "yangilash", "o'zgartirish" degan ma'noni anglatadi va "in" "yo'nalishda" deb tarjima qilingan. So'zma-so'z "innovatio" - "o'zgarish yo'nalishida". Bundan tashqari, bu shunchaki har qanday yangilik emas, balki uni qo'llashdan keyin faoliyat samaradorligi va sifati sezilarli darajada yaxshilanadi.

Texnologiya (yunoncha techne "san'at", "mahorat", logos "so'z", "bilim" - san'at haqidagi fan) deganda har qanday biznesda yoki biror narsa ishlab chiqarishda qo'llaniladigan usullar va jarayonlar majmui tushuniladi. Shunday qilib, innovatsion texnologiya - bu inson faoliyatining turli sohalarida taraqqiyotni ta'minlash va samaradorlikni oshirish uchun yangi narsalarni yaratish yoki mavjudini takomillashtirish texnikasi va jarayoni.

Innovatsion ta'lim texnologiyalari. Amaldagi usullar yangi avlod o'quvchilari bilan unchalik samarali ishlamaydi. Standartlashtirilgan ta'lim bolaning individual fazilatlarini va ijodiy o'sishga bo'lgan ehtiyojni hisobga olmaydi. Eski usullar bilan hal qilib bo'lmaydigan qator muammolarga qaramay, innovatsiyalarni joriy etishda qiyinchiliklar mavjud. O'qituvchi tushinishi kerakki, innovatsion usullarni joriy etish nafaqat o'quvchilarga materialni yanada samarali o'zlashtirishga yordam beradi, balki ularning ijodiy salohiyatini rivojlantiradi. Lekin bu o'qituvchining o'z intellektual va ijodiy salohiyatini ro'yobga chiqarishiga ham yordam beradi.

Tasviriy san'at – «ko'rib qabul qilingan haqiqatni qayta takrorlovchi badiiy ijodkorlik turlari guruhi»; surat, grafika, haykaltaroshlik, bular qatoriga tasviriy ifodali shaklga ega bo'lgan arxitekturani ham kiritish mumkin. Borliq va badiiy masalalarni ko'rsatib berish usullari tasviriy san'at turlari xususiyatlarini belgilab beradi. Masalan: surat chizishda – dunyo obrazlari, ranglar boyligi bilan; grafikada–rasm chiziqlari, shtrixlari, rang turlari orqali; haykaltaroshlikda – plastik obrazlarni ifodalash orqali. San'atning tasviriyligi – ushbu san'at vositalari bilan borliq hodisalarini aks ettirishdir [5]. Badiiy obrazni yaratishning so'zsiz sharti sifatida unga tasviriylilik va ma'nodorlik xosdir. Tasviriylilik asosida ushbu san'atda asarning emotsional-tasviriylilik va g'oyaviy-mazmunli imkoniyati tashkil topadi. Suratkashlik, rassomchilik o'ziga xos imkoniyatlarga ega: durdona kartina – bu mustaqil mavjud bo'lgan badiiy dunyo, haqiqiy va uning butun mohiyati bilan haqqoniy, shu jumladan insonning ichki dunyosi, tabiat holati hamdir. Suratkashlik ijtimoiy, yetuk, ma'naviy, falsafiy g'oyalarni aks ettiradi. Mana shu sababli tasviriy san'at inson, jamiyatning ma'naviy hayotida muhim rol o'ynaydi. Tasviriy san'at o'ziga xos funktsiyalarga ega.

«Tasviriy san'at» darslarida san'at asarini muhokama qilish o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'sir ko'rsatish, badiiy qadriyatlarga qiziqishni faollashtirish va natijada tasviriy savodxonligini shakllantirish muhimdir. Shu maqsadda tasviriy san'at fani o'qituvchisi e'tibor qaratishi muhim bo'lgan quyidagi jihatlarni ajratdik:

- o'quvchilarning maqsadga yo'naltirilgan mustaqil idrok etish faoliyatlari, qiziqishlarini faollashtirish;

- ularni yuksak darajali badiiy asarlarga «jalb etish»;

- o'quvchilarda tasviriy savodxonlik elementlarini mukammal o'zlashtirishga qiziqish uyg'otish

- tasviriy savodxonlik (rang, tush, guash, tempera bilan ishlash va boshqalar) ko'nikmalarini shakllantirish, badiiy asarlarni o'rganish natijasida estetik ahamiyat va badiiy qimmatga ega bo'lgan tasviriy san'at asarlarini baholash mezonlari shakllanadi. O'quvchilarning tasviriy san'at asarlarini idrok etishlari, ularni badiiy-tahliliy talqin qila olishlari ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Bunda tasviriy san'at asarlarini tushunish emotsional-ijobiy munosabatlar, qiziqish, tasviriy san'at turlari, ularning o'ziga xosliklari va xususiyatlarini tasvirlash; vositalarni – surat, grafika, haykaltaroshlik va arxitektura, badiiy-estetik tahlil qilish, mantiqiy (qabul qilish – tahlil – sintez, umumlashtirish – baholash – munosabati) bilish; obrazli fikrlash, ijodiy tasavvur; nihoyat, asar bilan ma'naviy muloqot va albatta, estetik ahamiyat, badiiy qimmat va g'oyaviy-ma'noli mazmunga ega bo'lgan tasviriy san'at asarlarini baholash mezonlarini bilishni talab etadi. Aynan mana shu mezonlar tasviriy san'atda ko'rilayotgan asarning qimmatligi haqidagi tasavvur uchun dastlabki tayanch nuqta, rassomning ijodini badiiy baholash uchun o'lcham hisoblanadi. O'quvchilarning tasviriy ko'nikmalarini shakllantirish va takomillashtirishda professional rassomlar tomonidan yaratilgan kartinalarni axborot-kommunikatsiya

texnologiyalari vositasida birgalikda tomosha qilish va ularga munosabat bildirish ko'nikmalarini shakllantirib borish ham o'quvchi shaxsini tarkib toptirishning muhim shartlaridan biri sifatida o'quvchilarda tasviriy faoliyatga qiziqishni oshiradi, qolaversa, o'zidagi ijodiy sifatlarni rivojlantirishga intilishini barqarorlashtiradi. O'quvchilar bilan tasviriy faoliyat vositasida pedagogik hamkorlik qilishning eng qiziqarli shakllaridan biri, shubhasiz, ijtimoiy-madaniy, ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga molik bo'lgan va ko'p yillar davomida milliy boylik bo'lib kelgan xalqimizning madaniy va ma'naviy hayotiga keng tatbiq etilgan tasviriy san'at asarlarini tahlil qilish ta'limiy, ayniqsa, tarbiyaviy jihatdan keng imkoniyatlarga ega. Zero, ijtimoiy-madaniy, ma'naviy-ma'rifiy ahamiyatga molik bo'lgan va ko'p yillar davomida milliy boylik bo'lib kelgan xalqimizning madaniy va ma'naviy hayotiga keng tatbiq etilgan tasviriy san'at asarlari mazmuniga monand tarzda yaxshilik, ezgulik, mardlik, vatanga muhabbat va hokazo motivlar tasvirlangan. O'quvchilarning tasviriy faoliyatida hamkorlik qilishning muhim tomonlaridan biri – ularning intilishlarini rag'batlantirishdan iborat, ya'ni o'quvchilarning tasviriy faoliyatidagi ijobiy jihatlarni rag'batlantirib borish, ayni paytda bu ishning me'yorida bo'lishiga ham e'tibor qaratish lozim. Shu ma'noda tasviriy san'at o'qituvchisi ta'lim jarayonini o'quvchining huquqlari va erkinliklarini himoya qilish asosida tashkil qilishi kerak.

Xulosa qilib aytganda, maktabda tasviriy san'atni o'qitish texnologiyasi o'zining oldindan belgilangan maqsadiga erishish uchun bu fanni o'qitish didaktikasi va metodikasidan a'lo darajada foydalana olishi o'qituvchi zimmasidagi asosiy vazifa bo'lib qoladi. Buning uchun tasviriy san'at fani o'qituvchisi, eng avvalo, pedagogik texnologiya, uning maktab tasviriy san'atini o'qitishdagi roli, o'rni, mazmun-mohiyatini, so'ngra maktab tasviriy san'atini o'qitish didaktikasi, uning prinsiplarini va o'qitish metodlarini yaxshi bilib olishi, yana ulardan qachon, qaysi o'rinda, qanday mazmunda foydalanishni o'zlashtirib olishi zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Altshuler, G. S. Tasviriy san'at psixologiyasi haqida / G. S. Altshuler, R. B. Shapiro // Psixologiya savollari. - 1956. - No 6. - C. 37-49.
2. Assovskaya, A. V. Kichik maktab o'quvchilari ijodini o'rganish / A. V. Assovskaya, L. A. Tsvetkova // Ananiev o'qishlari, 1997: ilmiy-amaliy konferentsiya tezislari. - Sankt-Peterburg, 1997. - C. 56-58.
3. Lutfullayev Otabek Shokir o'g'li. «Zamonaviy dunyoda innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot» nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferentsiya materiallari. 2023 y. 53-56 b.
4. Shodiyev Furkat Davranovich va boshqalar. O'quvchi-talabalarning fanlardan joriy, oraliq va yakuniy nazoratlarda Crosswordning o'rni. «Academia Science» ИЛМИЙ

тадқиқотлар марказининг “Uz Academia” илмий-услубий журнали. № 2-сон. 2-жилд. Август. 2020. –В. 595-599.

5. Shodiev Furkat Davranovich, Kodirov Obid Esonboy ogli. THE ROLE OF SELF-PORTRAIT IN PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE FINE ARTS TEACHERS. SCIENCE AND INNOVATION INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL. VOLUME 2 ISSUE 4 APRIL 2023. UIF-2022: 8.2 | ISSN: 2181-3337 | SCIENTISTS.UZ.

6. Shodiyev Furkat Davranovich. "Chizma geometriya va muhandislik grafikasi" fanidan talabalarining mustaqil ishlarni tashkil etish to'g'risida (konchilik sohasida). O'zbekistonda fanlararo innovatsiyalar va ilmiy tadqiqotlar jurnali. (ISSN: 2181-3302). Aprel. 2023-yil 18-son. -B.986-991.